

גרשון קניספל:

בעקבות מאיאקובסקי ל... מאיאקובסקי

סוף־סוף ניצבות רגלינו בשערי עיר־השדה או העיירה הגרונית מאיאקובסקי ובממדים סובייטיים מדובר בעיירה, שכן מספר תושביה 135,000.

בכניסה למקום מקדם אותך פיסלו פשוט הרגליים של המשורר. מעילו מתבדר ברוח, ידיו תקועות בכוח עמוק בכיסיו, צווארונן פעור, ראשו מלוטס קדימה, מורם כמפגן. אנדרטה מרשימה. רחבת הכניסה מזמינה את המבקר להיכנס לעיירה, — בתי־עץ עטופים בירוק, הרים סביב ויערות מקיפים אותך מכל צד. ממרחק כבר נודע לך שבינם של המאיאקובסקים (שהפך לאלתר הנצחה) מצוי אירשם בקצה העיירה, למרגלות הרים המיוערים.

ואכן, ליד הנהר הזורם בין העיירה לבין מרגלות הר, בעברו הבלתי־מיושב, עומד לו חבו בית כווד, טובל אף הוא בסבך עצים. ניצב על עמודי אבן, כנראה ככוונה להמציא לו הגנה כלשהי מפני הרטיבות שבמקום. מעקה המירפסת שידעה ימים בהם נדחקו כאן יערנים וציידים לקבל מאבי המשורר, שהיה היערן הראשי של האזור, את רישיונותיהם וחוזי החכירה שלהם, עשוי מוטות מגולפים. גג הבית משופע וקירותיו — לוחות־עץ מכורסמים משהו — מעידים על גילו רב השנים.

רחבה רשנת צימחיה מקיפה אותו סביב, ואתה משער כי זו נוספה בעקבות הפיכת המקום ל"אתר". שהרי אין זה מתקבל על הדעת שסביב הבית המקורי היתה מירשאה.

אתה פותח רלת צורה, אפיינית כל כך בחלקה העליון המקומר, כבחלונות המקומרים אף הם. כל המשקופים צבועים לבן, בתוך הבית — צניעות נזירית, הכל כמשורה, כיסאות עגולי משענת, עגולי מושב, קלועים מנצרים; שולחן

האנדרטה בכניסה לעיירה מאיאקובסקי

עגול עשוי עץ אלון כהה וממורק. שידה ארוכה מהרגיל. גם לשולחן גם לשירה רגליות חרוטות. על הקירות טפטס במוטיבים פיליגראניים חוזרים על עצמם. מיטת תינוק עוד ניצבת כאן בקוּעוּע על פן דירגילי, תלויה כעריסה. בצידה, מיטת הזורים המרובה, אף היא עשויה עץ מלא. מכוסה בציפה רקומה, ומרוב תלוי לו מעל. הרציפה עשויה כמינהג המקום לוחות עץ עבים וגסים, חסרי הרר וגיגונים. אינני יודע מדוע עלתה בכרוני וכרוני־עקב הישנה. וכרוני לידות אולי?

היה משהו מעיק בכל המיפגש הזה. בלהיטותי "לחפש עקבות" נקלעתי לפתע למצב של אין מוצא...

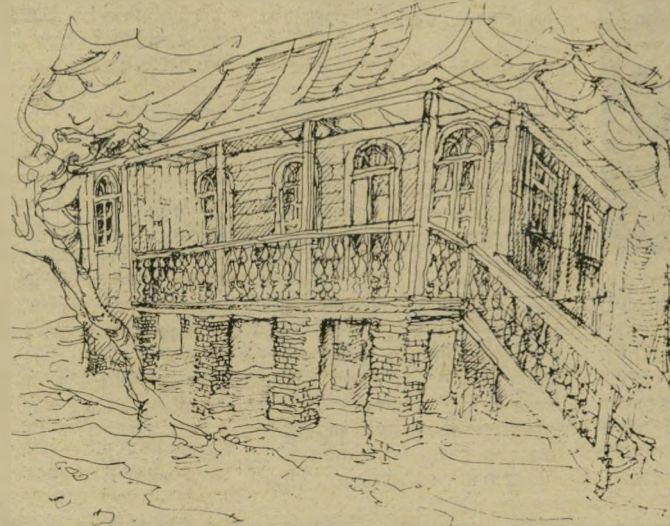
טוב, אז היגעת עד כאן. מקום שלא לכל אחד ניתן לבקר בו. בדרך ארוכה ומיגעת, ומה הלאה?

מחזה קפקאי

אני מחפש תיעוד, מיסמכים, סיפורי שירה מקוריים בריתמוס השורות המיוחד של מאיאקובסקי. משהו שיוכיח לי אותך כפי שהיה, כפי שעמד שם בכתיבה־הפוס, מעמד ומגיה בעצמו את שיריו, משכתב, משנה, מחדש לדורו ולדורות.

בתוך ויטרינות סגורות, אף הן מכוסות באבק סמיך. מחמת "קדושת המקום" ומבוכתי שלי, לא העזתי לגעת בשום חפץ, שכן שיכתב האבק היתה, "נפגעת" ומסגירה את נוכחותו של האורח החטטן?

הינה הם כל האוצרות הגנוזים — בהישג ידי ואף על פי כן איני רשאי לגעת בהם. איני רשאי לרדף בספרים, להפוך בכתיב־ידי, לפשפש במגירות, כדי לפצות את עצמי אני מעיין ארוכות בכרוזותיו של מאיאקובסקי. סוף־סוף ניחן לי לראות את האורינגאלים של חלונות ה"רוסטה" המהפכניים (מעין עיתוני קיר בכתב ובציון שהוצגו בחוצות הערים בחלונות ראוה לחינוכם של ההמונים). הינה הם לפני, צבועים בשיכתב גואש לא אחידה, כך שניתן להבחין בעוביה השונה ממקום למקום. לידם תלויים צילומים תיעודיים לא מוכרים לי של מאיאקובסקי בחברת ליליה בריק, אשתו של אוסיפ בריק ואחותו של המשורר, וכן של אמנים אחרים מצוות הפוטוריסטים וה"לף" (חזית השמאל). כולם רכונים סביב הענק המוליך כביטחה את מיחולו בעקבות קווי המיתאר של אחת הגרמויות על גבי כרונת ה"רוסטה". האם לא כינה את עצמו "המתופף" של המהפיכה? לפתע נעלמת בצילומים כלוריתו השופעת של מאיאקובסקי ומתגלה גולגלתו המגולחת למישעי. עד כה היכרתי רק את גירסתו של

ביתם של המאיאקובסקים, רישום גרשון קניספל

אלכסנדר פן ידידי לגו זה של השיער השימוני. פן סיפר כי משגילה מאיאקובסקי ששערותיו מתחילות לנשור נתקף בהלה, ואז אחוז אימה, ביקש לעצור את התהליך על ידי הגילוח. ואילו כאן, בארכיון, אני מתוודע לגירסה שונה לגמרי הקשורה באמן הרוסי הנודע אליה רפין.

מבקר הספרות הנודע קורניי צ'וקובסקי מספר בזיכרונותיו על אחת הפעמים בהן אירח את המשורר בקוואקאלה, אז אוור הביצות שליד לגינגראד — פטרבורג של אותם ימים. באותה הזדמנות, היה זה בשנת 1915, שנתיים לפני מהפיכת אוקטובר, נפגשו מאיאקובסקי והצייר הנודע בן המאה התשע־עשרה, בניגוד לחששותיו של צ'וקובסקי, שידע את רתיעתו של רפין הקשיש (הוא התקרב או לגיל השבעים) מפני פוטוריסטים וחדשנים אחרים למיניהם. עלתה הפגישה יפה ורפין אף ביקש ממאיאקובסקי לרקוד את אחד משיריו. זה לא השתהה — תמיד אהב לרקלם את שיריו בעל־פה — והחל מדקלם מתוך הפואמה הפוטוריסטית שון במכונסיים. מכיכורי יצירותיו. להפתעת הכל, התלהב רפין השמרני — עד כדי כך שהפציר במשורר לרקלם עוד ועוד משיריו, ומאיאקובסקי קרא וקרא.

עד שרפין מחא לו כפיים והודיע לו כמפניע שהוא איתן בדעתו לצייר את דיוקנו.

ואכן, לא רק היום ורפין הודיע למשורר שהוא מחכה לו באטליה שלו בדאצה' (מעון הנופש) שלו, אף היא בקוואקאלה. בדרך זו או אחרת רזו שהוא מבקש להנציח בעזרת רעמת שעריו של מאיאקובסקי את עוֹ דַיִמוֹנוֹ היוצר של האמן.

מאיאקובסקי שמע את הדברים וחש למספרה. משהגיע לאטליה בשעה היעודה — מאיאקובסקי נודע בדיוקנותו — נהגם הצייר לגלות לפניו את הענק כשהוא קרח למישעי בגולגולת מבהיקה. צ'וקובסקי מספר שרפין השמיץ נהמת־כאב והתישב המום כפינת האטליה. ואילו מאיאקובסקי ביקש לנחמו

באומר לו כי "השיער ישוב כמהרה לקומתו הרגילה".

רפין יצא ידי חובתו ושירבט רישום מהיר של קורקורו הקרח של אורחו. משיכיש צ'וקובסקי לשמוע את פשר מעשהו של מאיאקובסקי, נהם זה ומילמל בתשובה: "האשמאי הוקן רצה להיאחו ברעמת הסרק הררושה לו על מנת להנציח משורר לאומי, יבושם לו! אבל אני לא בזכות שערותי אני משורר — ולא הרעמה תהיה הגורם ליצירתו הדיסטורית" של מיודענו רפין הגדול! כיום נראה לי שישתלו של צ'וקובסקי היא המשכנעת בין השתיים. מכל מקום, היא הפיוטית יותר...

יד המקרה

ועוד דבר למדתי מתוך המעט שניתן לי לעיין בו באותו גיגוד. המרובר בזיכרונותיו של המו"ל הגרמני השמאלני הנועז וילאנד הרצלפדה, אחיו של ג'ון הארטפילד, הפוטומונטאז'יסט המפורסם שהיה ידידו של ג'ורג' גרוס (שניהם החליפו את שמותיהם הגרמניים באנגליים במחאה כנגד ארצם: גיאורג הפך לג'ורג' והרצלפדה הפך להארטפילד...).

מספר הרצלפדה: פעם שאלתי את מאיא קובסקי: "אתה מטפל כפואמה שלך 150,000,000" (זה שמהו) לעיתים כחרוז החופשי רוגמת וולט ויטמן ולפעמים אתה קוטע אותו כשיריות. בזמן האחרון נע החרוז שלך בתנועה מאולצת מלמעלה משמאל ברילוגים קצרים כלפי מטה ימינה, מה פשר הרב? מה אתה מבקש להשיג בצורה כזאת?"

המשורר חייד לרגע והשיב: "אתה שואל כיצד היגעת לטכניקה כזאת של חריזה, איש בך. ובכן, בעיתונות רוסיית טורי העיתון צרים עוד יותר מאלה שבועיתונות הגרמנית, והרווחים שכיכונים צרים יותר מאלה שבועיתונות הגרמנית והאנגלית. לכן חייבים הסדרים לשבור את השור, כעיקר כשהן ארוכות, מספר רב של פע מיכאנית. התוצאה: הרצף המילולי נקטע בצורה טכנית, חיצונית, בלי כל הצדקה לכך מצד המשמעות." התלונן מאיאקובסקי באוזני הסדרים והם ביקשוהו שיחלק את שורותיו בעצמו בעזרת עיפרון ארום במקומות הנוחים לו. ואולם, אליה וקוץ בה. לדיברי מאיאקובסקי, נהגו הסדרים להגיח את ראשיתו של משפט חדש על ידי הותרת השורה שמעליו ריקה; שורה לבנה" בלשונו, מספר הרצלפדה. חללים אלה של "שורות לבנות" יצרו את הרושם שהשורות ה"שבורות" הופכות לבתים חדשים.

"זה הפריע מאוד. שיחות הבהרה עם הסדרים והמעמדים הביאו שוב לתוצאות הרצויות: עליצובן הטיפוגרפי החדשני של שורות מדורגות, בלא חללים מיותרים." רעתו של מאיאקובסקי היתה משוררים רבים יאמצו לעצמם צורה טיפוגראפית־ריתמית חדשה זו, שכתוצאה ממנה ייעשו שיריהם ארוכים הרבה יותר; וכיוון ששכר הסופרים משולם כידוע, "לפי השורה", ייצאו המשוררים נשכחים גם מן הבחינה החומרית.

אבל היתה עוד סיבה: שכינה זו של השורות תקל, לרעת המשורר, על מלאכת הקריאה והדיקלום. לא עוד ריקלום חדגוני מייגע בדרך השיגרה, קליוחומר כישואו נטחון בקצב "יתכ" הנגינה" המעלה גירה וחוזרת לעיפה.

כך הביאה יד המקרה לאחד החידושים הגדולים ביותר בשירת המאה העשרים!

הפרידה

הפרידה מעירת המשורר היתה מלווה ברגשות מעורבים. מצד אחד נתלוחה אליה מועקה אופיינית לביקור חטוף מדי, מרגש אך מהיר מדי. מה גם שקדמו לו שנות ציפייה רבות וארוכות כל כך.

אך היה גם סוד לקורת־רוח, ואפילו להת־רוממות־רוח. שלא כבמקומות "תייריים", המדי בר כאן באמת בעיירה שכוחת־אל. זה סוד קיסמה ומקור משיכתה. הור המודמן לכאן מרגיש כאילו נעצרו כאן מחוגי השעון מלכת, אולי באותו 19 בפברואר 1906 שבו העתיקה מישפחת המשורר את מקום מושבה מכאן למוסקווה (שנתיים לאחר־מכן כבר נעצר מאיאקובסקי בפעם הראשונה על פעילות מהפכנית). ומי שיוצא מכאן והצטיינותו" לא בידו יוצא גם ברצון לחזור בקרוב.

ואף־על־פי־כן קשה להשתחרר מן התחושה הקשה שלא תהיה הודמנות נוספת, לא יהיה עוד "בקרוב" כזה; שביקור מעין זה מודמן לארס פעם אחת בחייו — ולא עוד. וואו אתה מוצא את עצמך רדוף רצון עז, הנובע אולי גם מאיזה רגש אחריות, לקלוט הכל, כל תו, כל פסיקה, כל רחשו; לתעד ולשמור בזיכרון כל דבר שאותו ניתן